

Homilia
literària

2020

Irene Solà Sàez

HOMILIA LITERÀRIA

Per IRENE SOLÀ SÀEZ

ORGANYÀ

**Organyà, Fira del llibre del Pirineu.
Dissabte, 5 de setembre de 2020.**

Benvolgudes i benvolguts, ganxos i ganxes... molt bon vespre.

Voldria començar explicant-vos un conte.

És un conte que a mi em van explicar dalt d'una teulada.

Us heu d'imaginar un vespre de juny a Reykjavík, Islàndia. Dic vespre, però no us imagineu que el sol es ponia perquè al juny pràcticament no es pon, simplement baixa una mica en una posta permanent que pot durar hores. El cel era molt blau, el sol era molt groc, la teulada molt blanca i un noi islandès va explicar-me la següent llegenda:

Es veu que una vegada als Westfjords (als fiords de l'oest de l'illa, a dalt a l'esquerra del mapa) hi vivia una noia, que es deia Guðrun, que tenia un promès i es volien casar. Amb aquestes que va arribar el dia del casament, i tot anant a buscar la noia a casa seva, el promès va travessar un riu massa cabalós, el cavall es va espantar, ell va caure, es va clavar un cop al cap i es va matar. Aquest noi sempre duia barret, i el seu fantasma, es va posar el mateix barret per tapar la ferida i va anar a buscar la noia igualment. Va picar a la porta de la casa i ella va sortir i va pujar al cavall i se'n van anar junts direcció a l'església. Però la noia es va adonar, i li va estranyar una mica, que en comptes de dir-li Guðrun (Guð —que s'escriu amb aquella ð, que es diu eth, que té una forma corbada i un palet que la travessa, i que de fet només la fan servir els islandesos, la gent de les illes Faroe i els anglesos antics — doncs Guð en islandès vol dir Déu – que de fet, s'assembla a l'anglès God), i el fantasma, en comptes de dir-li Guðrun, li deia Gútrun (amb t. Perdoneu el meu islandès més que precari, espero que us en pugueu fer una idea). En definitiva, el fantasma, que formava part del cantó dolent del món, diguem que tenia a veure amb el malvat, amb el dimoni, amb la foscor, no podia dir la paraula Déu.

N'està ple, arreu, d'històries d'aquest tipus, de dimonis i éssers malignes que no poden dir, ni sentir, certes paraules. Perquè representa que tenen un significat tan poderós que els pot ferir, que poden invocar el bé, i foragitar el mal.

A moltes d'aquestes històries es tracta de la paraula Déu (com en el conte de la Guðrun) o de la paraula Jesús... El pobre Satanàs quan intenta fregir en Rovelló, n'és un bon exemple. I, deixeu-me llegir-vos un petit fragment d'un judici per bruixeria, que parla precisament d'això. Es tracta d'una confessió feta el 31 de juliol de 1577 per un jove de Mont-ros. Aquest noi, que es deia Cosme, va confessar ser un bruixot i haver estat iniciat a la bruixeria per una veïna, que el va portar a un aplec diabòlic, i explicava que (cito literalment el document que conservem del seu judici):

"portant-se a cavall a ella una guineu i a mi un crestó (per a qui no ho sàpiga, un crestó és un cabrit capat), diguí "Jesús!" una volta i vaig caure, i aleshores em digueren que no digués Jesús. Jo torní a cavalcar en les anques del crestó i no diguí mai més Jesús¹".

Però no només és la paraula "Jesús" la que pot portar problemes. El mateix passa a la inversa. Ho explica en Pep Coll al seu llibre *Muntanyes maleïdes* que segur que molts dels que sou aquí coneixeu. Diu: "Si volem que el dimoni es presenti, no cal que l'invoquem mitjançant llibres, o que demanem el seu ajut de pensament o de paraula, n'hi ha prou que, en un mal moment de còlera, escopim una maledicció en què se l'esmenti personalment, perquè el dimoni acudeix a l'instant²". I afegeix: "abans d'usar el nom del diable en va, cal mossegar-se la llengua", perquè vindrà.

¹ *Orígens i evolució de la cacera de bruixes a Catalunya* (segles XV-XVI), Pau Castell Granados

² *Muntanyes maleïdes*, Pep Coll.

I si no que li expliquin al pastor d'Arabell que va cridar: "A redéu, males ovelles! Amén de Déu sortís el diable i us amarrís a totes". O al pagès de Rupit que va dir: "Me cago amb Déu, em daria al dimoni, collons, perquè em vingués a tair el blat³" o a la noia de Girona que tipa de creuar el Ter i mullar-se va exclamar "jo demà em daria al dimoni si pogués passar amb el peu eixut". Però bé, també us diria que no patiu ànsia per aquests personatges, que el dimoni per aquests nostres vorals no acostuma a ser gaire difícil d'enredar.

Potser valdria més que en passeu, d'ansia, si voleu, per les tres filles del rei d'Aragó a qui el seu propi pare va maleir, per haver fugit, totes tres, amb tres amants moros, en comptes de casar-se amb prínceps cristians, i de la maledicció, es van convertir en muntanyes.

Totes aquestes històries em fan pensar en la capacitat invocadora, provocadora, creadora, de les paraules. A mi m'interessa profundament aquest potencial, la força, les possibilitats infinites, inacabables de la llengua. La capacitat de crear, de construir, de fer aparèixer el que no hi era, amb aquest pacte implícit, entre el que un diu (o escriu) i el que els altres imaginem, construïm.

Però bé, hem deixat aquella pobra noia que es deia Guðrun enfilada al cavall del maligne, aferrada a la cintura del seu promès fantasma... Amb aquestes, que quan ja arribaven a l'església on s'havien de casar, van travessar un altre riu i al fantasma se li va moure el barret, i la Guðrun des de darrere li va veure el forat ensangonat, i el cap obert. En realitat, no la duia a l'església per casar-se, la duia al cementiri per enterrar-la amb ell. Així que, quan va poder, la noia va saltar del cavall, va córrer cap a l'església, va pujar al campanar i va tocar la campana com una boja fins que tota la gent del voltant es va congreguar i el fantasma va haver de fugir sense l'ànima d'ella.

I conte contat aquest conte s'ha acabat. Però tornem a la teulada, a Reykjavík. Imagineu-me molt feliç que m'haguessin explicat aquest conte, molt feliç de poder-me'l endur amb mi, fer-lo viatjar, explicar-vos-el avui aquí, d'haver pogut entreveure, intuir, una mica, rere la cortina de les paraules, algunes de les coses que aquestes guarden dins, informació sobre qui són, com pensen, com imaginem, com expliquen les seves pròpies històries aquella gent islandesa, perduts en aquella illa feréstega allà al mig de l'Atlàntic.

I ara imagineu el mateix noi islandès que m'havia explicat el conte, fent-me una pregunta. Una mala pregunta. I perdoneu que us la repeteixi, sóc conscient que les orelles no tenen parpelles.

Devíem parlar del català, del fet que jo escric en català, vés a saber. I em va demanar: «Però perquè parlu en català? Perquè escris en català? Perquè no parlu i escris en castellà i ja està?»

I jo, dalt d'aquella teulada, me'l vaig mirar tranquil·lament. I vaig respondre, no sense un punt de crueltat —al final una s'acostuma a certes preguntes impertinents i poc informades, i poc pensades!, carai, que aquell noi era un parlant d'islandès, i que l'islandès es calcula que el parlen unes 350.000 persones— i li vaig respondre: «Perquè no parlu vosaltres en danès i ja està?»

³ *El Folklore de Rupit i de Pruit*, Grup de Recerca Folklorica d'Osona

I vaig tocar la llaga. Amb tots els dits. Després d'aquesta pregunta em va caure una diatriba sobre com d'antiga, rellevant, única, valuosa, especial, bonica és la llengua islandesa. La importància de la literatura medieval islandesa, em deia, tot exclamant-se, les sagues, les sagues, amb la cara desencaixada i els braços aixecats! (I que consti aquí, que m'he llegit diverses sagues islandeses i em semblen absolutament rellevants i increïbles).

Quan va haver acabat, i m'heu de perdonar, perquè no li vaig parlar de les Homilies d'Organyà, ni li vaig fer cap gran classe d'història ni literatura medieval catalanes, simplement li vaig dir que tot el que m'acaba d'explicar, que tot el sentiment fervent, l'amor, la defensa, el respecte vital per la seva llengua, l'apliqués al català. Que la meua resposta a la seva pregunta, era la mateixa que la seva a la meua. I que segurament era la resposta a la mateixa pregunta feta sobre la gran majoria de llengües.

I va riure i va callar un moment i vam seguir bevent cervesa i xerrant dalt d'aquella teulada mentre el sol no es ponía mai, i des de llavors és un fervent defensor de la llengua catalana.

Jo malauradament vaig poder aprendre molt poc islandès. Sé dir només:
ég tala ekki íslensku
que vol dir: no parlo islandès
i un grapat de males paraules que potser aquí no cal repetir.

Però m'hauria agradat aprendre'n més, perquè penso que cada llengua és una manera d'entendre el món, de mirar-lo, de posar nom a les coses, de pensar aquestes coses, i d'organitzar aquests pensaments per a dir, per a explicar, per a compartir, per a entendre. És evident que amb les paraules també es poden fer coses terribles, però jo avui no hi entraré.

Jo avui vull parlar del potencial, de la força de les paraules. De la capacitat d'invocar. Com us deia. De construir amb la llengua, de crear mons sencers amb aquest pacte implícit entre el que jo dic (o escric) i el que vosaltres imagineu. Vull parlar de la seva capacitat de fer aparèixer coses que no hi eren, de canviar les que sí que hi són, o la manera que tenim de mirar-les, de la possibilitat de ficar-nos a espais o moments on físicament no podríem ficar-nos, de dur-nos a llocs on no hem anat. De la seva capacitat de sobreviure, de perdurar, de viure molts anys, de veure moltes coses, passant de generació en generació, en forma d'expressions que aprenem, en forma d'històries que transmetem oralment, en forma de textos que conservem. Viatjant, com el conte islandès que jo he dut avui a Organyà.

O com un altre conte, que em van explicar primer a Islàndia, i que anys després vaig retrobar a Catalunya, concretament a Riells.

A mi poques coses em fan més emoció que aquest tipus de fet, que descobrir una mateixa història i traçar el camí de com deu haver viatjat i de com ha estat reapropiada per cada context, cada país, cada territori.

Al districte islandès Árnessyla, hi vivia un capellà a qui li agradaven molt les celebracions. Era el seu costum la nit de Nadal, quan la congregació es reunia a l'església, d'unir-se a ells a ballar, beure i jugar a cartes, durant bona part de la nit. La

mare del capellà, que es deia Una, s'oposava fermament al comportament del seu fill i sovint l'amonestava.

Una nit de Nadal, la festa es va allargar més del normal. La mare del capellà, que era una dona sàvia que tenia el do de l'endevinació (un do bastant pagà, penso), va anar a l'església i li va demanar al seu fill que aturés el ball i comencés la missa. L'home va respondre que hi havia "temps de sobres per una altra ronda, mare estimada". Una, la mare, va marxar de l'església i va tornar a casa. Tres vegades li va demanar al seu fill que si us plau aturés el ball i comencés la missa, però no hi va haver manera que li fes cas. La mare, que n'ensumava una de terrible, va agafar el cavall i va cavalcar fins a l'església més propera i allí va demanar al capellà d'aquella església, que l'ajudés a dissuadir el seu fill i a la resta de balladors. L'home va acompanyar-la amb la intenció d'ajudar-la però quan van arribar a lloc, l'església i el seu voltant havia desaparegut, com si la terra s'hagués empassat l'edifici amb tots els balladors a dintre, als que encara es podia sentir cridant i gemegant sota la terra.

El que més m'interessa és que una cosa molt semblant va passar a Riells, diuen (i també a Arbúcies). La terra es va empassar uns mal balladors, i cada set anys encara es poden sentir sota terra els sons dels flabiols i bombos i veus que canten: "Cansada estic, cansada / cansada de ballar / cansada estic, cansada / fins que el món finirà"⁴

I bé, he dit que les paraules viuen molts anys, però tot depèn de com es miri. I de qui s'ho miri. Així i tot, que bonics els mil·lennis en què hi va haver (i hi ha encara) paraules al planeta. Paraules que guarden dins, colors, olors, sons, gustos, records, moments i informació de qui érem, de qui som, de com mirem col·lectivament el món, de com l'entendem, de com l'expliquem, de com l'imaginem, de com ens fem els uns dins dels altres i procurem entendre'ns més enllà de les nostres percepcions, més enllà del nostre temps, del nostre coneixement, i de les nostres experiències.

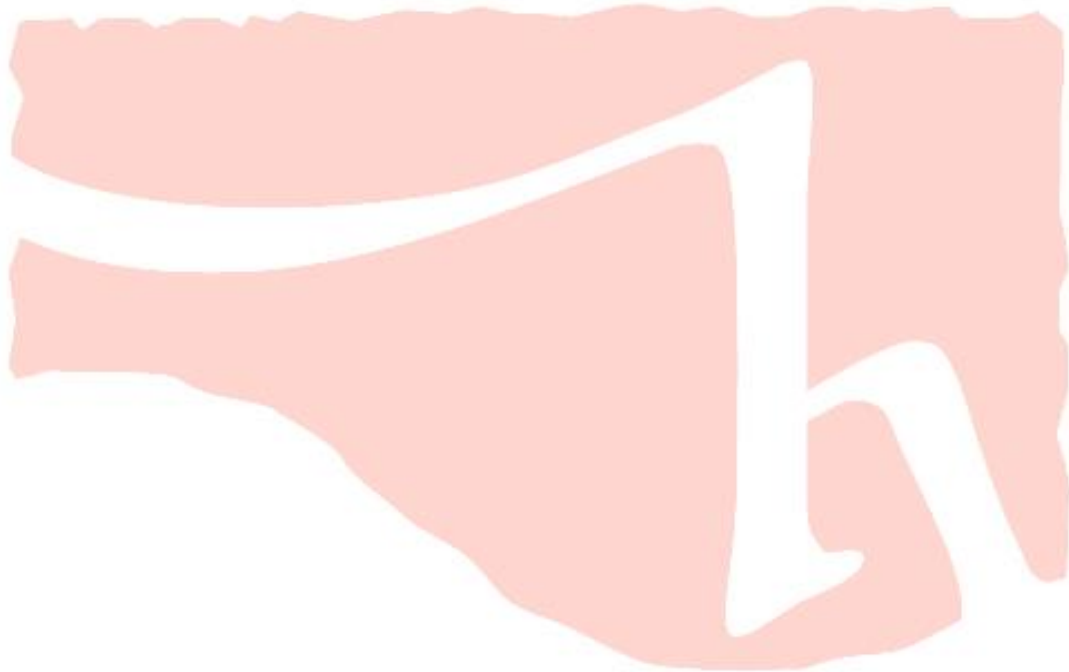
Perquè hi ha una cosa que tenen les paraules, que és obvia però que diré igualment, que és la capacitat d'una certa profunditat, com els balladors sota terra. Potser per molles, per fosques, per cavernoses, com molls i foscos i cavernosos són el cervell i la boca, guarden la capacitat de ficar-se a llocs on d'altres maneres potser no ens podríem ficar.

Això que us estic llegint avui i que ja va per acabar-se, ve a ser això, un cant alegre a la màgia de les paraules, i encara que me n'hagi anat fins a Islàndia, concretament, de les nostres paraules, de les que estic fent servir jo avui aquí per encendre llums, imatges, idees, contes, records, qui sap, als vostres cervells. Una manera com una altra, de ficar-se a la boca i a les orelles aquesta llengua nostra, de gaudir-la, de dir-la, d'escriure-la, d'escoltar-la, de regalar-la, de fer-la servir per construir mons, grossos o petits, profunds o no tant, arriscats o menys, una manera més de defensar-la, fent-la servir, i de jugar-hi, cada dia. Una celebració humil de com d'antiga, rellevant, única, valuosa, especial, i bonica és la nostra llengua. Com totes les llengües. Però aquesta és la nostra. I guarda dins, colors, olors, sons, gustos, records, moments, i informació de qui érem, de qui som, de com mirem el món, de com l'entendem, de com l'expliquem, de com l'imaginem. I a d'altres els tocaran altres moments, altres llocs, altres llengües. Però jo he passat pel món ara, i aquesta és la meua, i em fa molt feliç ser avui aquí a Organyà, precisament,

⁴ Montseny, *històries i llegendes*, Xavier Roviró i Alemany

celebrant-la, mastegant-la, dient-la en veu alta, fent-la servir per agafar-vos i dur-vos amb mi, bosc endintre, al riu, on l'aigua és freda!, i donar-vos les gràcies. Gràcies per convidar-me avui aquí, gràcies per demanar-me que escrivís l'Homilia laica, gràcies per escoltar-me, per acompanyar-me i per deixar la porta oberta perquè jo em pogués ficar imaginació endintre.

Fins aviat i que gaudiu molt d'aquests dies i d'aquesta Fira.

ORGANYÀ